

1

PŘEDSEDNICTVO ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU KSČ

2268/20

STÁTNÍ ÚSTŘEDNÍ ARCHIV v Praze
ZRUŠEN STUPĚŇ UTAJENÍ
Důvod: 490/2000-1234/80

Datum: 1.7.01 PhDr. Alena Nosková
Podpis: *[Signature]*

Číslo pořadu: ~~15~~ 15

K bodu:

Situace ve Svazu československých spisovatelů před jeho IV. sjezdem

Předkládá se informace o situaci ve Svazu československých spisovatelů a o stavu příprav na IV. sjezd SČSS spolu se zprávou o postupu ideologické komise a ideologického oddělení ÚV KSČ.

Příloha I

Návrh usnesení

Příloha III

Zpráva

Příloha IV

- a/ Stanovisko ideologické komise ÚV KSČ k návrhu podkladových materiálů pro IV. sjezd SČSS
- b/ Výňatky z diskuse na schůzi ideologické komise ÚV KSČ dne 6. května 1967
- c/ Výňatky z názorů některých spisovatelů (J. Procházka, V. Havel, I. Klíma)

Předkládá: s. J. Hendrych

1. června 1967

Počet listů: 45

A - ÚV KSČ	Fond:	02 11
	Sv.:	36
	Ar. j.:	36
	Listů:	52

15

Zpráva o zabezpečování usnesení ÚV KSČ ke IV.sjezdu Svazu československých spisovatelů

S. Hl - UT. flow

je pravy ne pustiť,
je učit. probl, které
juzi by na hl. a kult.
formu chas. ne first
finte

= a) nebyli i to vaku
čast kult.
pravy pectidi
a spen dyn. ochu.
opuro (rybne)
je tm. + pectid (ad)
= ne se uvadraj,
all rozbrat se;

~~organizacni~~
nebyl drocnen
drak mladych
vyplny na spech
a levul. finte
a uspe. na'roz ne
volim -

= pecti pectid na'roz
finci

klic. olajra. LN; ne
strani pectid ne pectid ne.
na kult. finte difere.
muzie, to'lot sup. ad

- ~~agrupaci, ať z toho~~
- jandoumi hození! kops' a
tvořím jopci; jnar
mleu' chůl!
- jura st: srotal str. dup.
a ovi' sloumcha; ai
se vyzloui';
v úvahu, jde jerte' u
i' dopis [s' s' s' s' s'
str. slup.
- kde selmi' kalifor
slou. ved. chl. ne
jelo koba, all ja 1000
- jde a brum. s' s' s' s' s'
br. srotal. - imp. a d' i'
mepi' slaz ulze!
- živi' prohibiv. uatody.
(jepu. slup. Havlud
fr. nar. br, ne dem.)
- jovu ne jure nu r' f' uar
- broni' jure je r' g' h' d' i'
dopis stran. slupne!
kealy'!

J. (le -

~~Xm~~ Eriny - kdo je?! Jul,
ten je strany! Kolabor!

1. km - htr bide pemyj pout
nam; pús u kap. cipka

5. Chudik - je tme asti jol. Japam
ne vete! u uat! Ojima'ni
slayel bni

5. /lenci - Jodaviti se "obráne", ale
jehne' hichu - uai - anpa-
kovat!

- púduida? co kdyz
Dudu? mirda u uai
chik detal! hrovi!
gual nepre kl'ma

5. Vambré - dops? = tci B; xada
hich' se agesta o kse;

- addelz kull. volhin
slam ad summeu'
ve frazu; yil vektadat;
Lr. uny ovhu. vlej
u'uenu'! Suroda hruy,
am; ale vydarat co uai
vyhivaji!

milý pane Michale v úvodu
 vaše! myslíte si, co máš
 šroubky? jsi - proč? nau
 S. He-Nor - v úvodu budeme
 říci; jsi drol drol!

- dopis SS!

- v úvodu drol drol!

Č.j. P 2268/20

U s n e s e n í

k bodu Situace ve Svazu československých spisovatelů
před jeho IV. sjezdem
(s. J. Hendrych)

U s n e s e n o :

Předsednictvo ÚV KSČ

1. bere na vědomí

a/ předloženou informaci a stanovisko ideologické komise ÚV KSČ k návrhům podkladů pro IV. sjezd SČSS;

b/ termín IV. sjezdu SČSS (27. - 29. června 1967);

2. schvaluje

a/ dosavadní postup ideologické komise a ideologického oddělení ÚV KSČ;

b/ další záměry podle přílohy III.

a) garční dopis ÚV KSČ administrativní ÚV SČSS

Provede: s. J. Hendrych

U s n e s e n í

36. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 13. června 1956

k bodu 15: Situace ve Svazu čs. spisovatelů před jeho IV. sjezdem
(s. J. Hendrych)

U s n e s e n o :

Předsednictvo ÚV KSČ

1. bere na vědomí

a/ předloženou informaci a stanovisko ideologické komise ÚV KSČ k návrhům podkladů pro IV. sjezd SČSS;

b/ termín IV. sjezdu SČSS (27. - 29. června 1967);

2. schvaluje

a/ zaslání dopisu ÚV KSČ stranické skupině IV. sjezdu SČSS;

b/ dosavadní postup ideologické komise a ideologického oddělení ÚV KSČ;

c/ další záměry podle přílohy III.

Provede: s. J. Hendrych

O situaci ve Svazu československých spisovatelů před jeho IV. sjezdem

Zhruba od poloviny loňského roku probíhají přípravy IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů, který se má podle stanov SČSS konat letos v první polovině roku. V únoru 1967 předložili komunisté ze Svazu spisovatelů sekretariátu ÚV KSČ návrh na svolání sjezdu koncem června. Sekretariát ÚV KSČ termín nepotvrdil a pověřil ideologickou komisí ÚV KSČ, aby jej dohodla s komunisty v SČSS po posouzení sjezdových materiálů. Toto rozhodnutí bylo přijato proto, že průběh příprav těchto materiálů nedával dostatečné záruky jejich ideové správnosti.

Příprava sjezdových materiálů probíhala ve dvou etapách. Na popud ideologické komise ÚV KSČ měl být základem sjezdového jednání rozbor stavu české a slovenské literatury a ideových problémů Svazu, na který mělo navazovat rozpracování závěrů rezoluce XIII. sjezdu KSČ o dalším rozvoji socialistické kultury pro oblast literatury. Přes veškeré úsilí ideologického oddělení ÚV KSČ projevila se ke splnění tohoto úkolu u značné části komunistů - spisovatelů zjevná nechut, odrážející zejména jejich ideovou slabost a rozkolísanost. Když přesto soudruh Šotola zpracoval teze rozboru pro loňské listopadové zasedání ÚV SČSS, nebyly ústředním výborem schváleny. Konstatovalo se, že ústřední výbor Svazu spisovatelů není s to se shodnout na jakémkoli hodnocení stavu literatury a jejích ideových proudů a zaujmout k nim stanovisko. Nakonec byla příprava podobného materiálu odmítnuta vůbec. Zároveň došlo po silně improvizovaném a hysterií zatíženém jednání bez předběžného vyjádření orgánů ÚV KSČ podle platného kádrového pořádku i k zásadním změnám ve vedení Svazu spisovatelů. Soudruh Šotola, první tajemník Svazu, převzal řízení Literárních novin a za tajemníky Svazu byli zvoleni soudruh Špitzer a Ptáčník. Oba nově zvolení tajemníci, kteří se vlastně místo s. Šotoly ujali vedení Svazu, byli

ústředním výborem SČSS pověřeni urychleně připravit IV. sjezd.

Nové vedení Svazu začalo velmi usilovně připravovat pro sjezdové jednání podklady. Soudruh Auersperg jako tehdejší vedoucí ideologického oddělení ÚV KSČ dohodl se s. Špitzerem kompromisní řešení, aby bylo připraveno pro IV. sjezd stanovisko ÚV SČSS k některým otázkám československé literatury jako základ rezoluce sjezdu, dále zpráva o činnosti SČSS a návrh stanov. Soudruzí vycházeli z námětů, které vzešly z diskuse na listopadovém zasedání stranické skupiny ústředního výboru Svazu. V lednu letošního roku měla stranická skupina k dispozici první verzi stanoviska. Během února byla připravena zpráva o činnosti a návrh stanov. Všechny materiály byly předloženy stranické skupině ÚV SČSS koncem března.

Březnové zasedání stranické skupiny ÚV SČSS potvrdilo známou skutečnost, že situace ve Svazu spisovatelů (zejména v jeho české části) je plna rozporů, ideového kolísání a v některých případech i protistranických nálad. Uplatnily se znovu tendence odvádět pozornost Svazu od problematiky literární tvorby na celospolečenské otázky, na kritiku kulturní politiky strany atd. Většinou bylo s podrážděností odmítáno spojovat termín sjezdu s úrovní jeho přípravy a stalo se zřejmým, že vůdčí myšlenkou je mít co nejdříve k dispozici fórum s širokou publicitou a přenést nesouhlas řady komunistů - spisovatelů i ostatních, kteří získali ve Svazu rozhodující vliv, s kulturní politikou strany na veřejnost. Řada členů stranické skupiny ÚV SČSS přitom odmítala přípravu jakýchkoli dokumentů pro sjezd a označila takový postup za projev nedůvěry strany vůči spisovatelům. Jiní soudruzí nešli tak daleko, ale neskrývali se tím, že jakékoli podklady stejně nepovažují pro jednání sjezdu za závazné, že sjezdové jednání půjde nakonec jinými směry. Toto "stanovisko" převážilo, přičemž k serióznímu posouzení předložených dokumentů přes ojedinělé snahy vůbec nedošlo (zvláště stanoviska a zprávy o činnosti). Převážná část diskuse, místy velice hysterická, se nesla k základním otázkám kulturní politiky, ke stavu strany a naší společnosti. V řadě vystoupení se ozvala zastřená nebo otevřená skandalizující kritika, demagogie,

nařčení ideologického oddělení ÚV KSČ i vedení strany, že staví spisovatele - komunisty do role manipulovaných šašků, po kterých se vyžaduje slepá poslušnost. Na přetřes přišla všechna obvyklá témata podobných jednání, jako je existence a činnost Ústřední publikační správy, závaznost usnesení orgánů ÚV KSČ pro spisovatele - komunisty, na štít byly vyzvedány Literární noviny, nechyběly výzvy k demisi členů ÚV SČSS a byl schválen protest ústřední kontrolní a revizní komisi KSČ proti tomu, že nebyly v době stranického řízení s Mňáčkem uvolněny jeho televizní reportáže a že nebyl dán souhlas k jeho cestě za hranice.

Jednání stranické skupiny ÚV SČSS lze považovat za odraz procesů, které zmítají Svazem celý čas. Některé hlavní stránky tohoto procesu je možno ve stručnosti charakterizovat takto: Uplynulé desetiletí měla československá literatura dostatek prostoru a politicky příznivé klíma pro rozmach skutečných estetických hodnot na ideových pozicích socialismu. Významná literární díla, která zároveň s novými literárními jmény vstoupila do vědomí našich čtenářů, jsou radostným svědectvím toho, že vývoj československé literatury postupoval kupředu. Tyto příhodné podmínky pro tvorbu jsou přitom neoddělitelně spjaty s úsilím a politikou strany hlavně po XII. sjezdu, třebaže se na to i mezi spisovateli - komunisty leckdy zapomíná.

S touto pozitivní tendencí se však pojí i zcela opačný proces, kdy se v naší literatuře pod zástěrkou experimentu a estetického novátorství prosazuje i tvorba ideově cizího socialismu. Kořeny tohoto stavu jsou ovšem do značné míry mimoliterární. Souvisí se změnami ve společnosti, s nesprávnými názory některých filosofů, historiků i ekonomů, které nebyly potřeny v diskusi a polemice, s odtržeností některých spisovatelů od denního života, to je s jevy, které mají vliv v té nebo oné míře i na ostatní vrstvy inteligence. V době, kdy je třeba hledat nové hodnoty a jistoty, je spisovatelská obec vystavena silnějším a nebezpečnějším vlivům než ostatní veřejnost a je proto i daleko více náchylná k ideovému kolísání. Navíc se zde díky popularitě

literatury a spisovatelů soustřeďují i nejodstředivější vlivy z oblasti umění. V průběhu přirozené diferenciaci, s uplatněním osobitých talentů a různých tvůrčích typů v literatuře vznikají současně i díla přehlížející čtenáře, živěná buržoazní filosofií. Těmto jevům, provázeným zároveň zřejmým epigonstvím a uměleckou povrchností, prakticky nečelí naše literární kritika ani vedení Svazu spisovatelů. Mnozí komunisté ve Svazu spisovatelů dnes hájí svobodu tvorby bez jasného ideového ohraničení.

Zaostávání marxistické kritiky a nedostatky ideového vedení Svazu spisovatelů vedou k zmatení kritérií a hodnot. Tento stav má vliv na čtenářskou veřejnost, zejména na formování postojů a zájmů mladé generace. Nemáme dnes vyhraněný literární časopis s cílevědomým programem prosazování hodnot socialistického umění. V tomto směru plní jen sporadicky své poslání i Kulturní tvorba a Impuls. Dosti improvizovaně prezentují tzv. literární hodnoty rozhlas a televize. Rozhodná opatření na tomto poli vycházejí téměř převážně z iniciativy stranických orgánů (změna edičního profilu nakladatelství MF, příprava konference o třicátých letech apod.), ačkoli jsou především zřejmou povinností komunistů na příslušných pracovištích.

Uvedený proces provází i mnohosměrné členění uvnitř spisovatelské obce. Nejednota názorů (zvláště českých spisovatelů) na základní otázky stavu a perspektiv literatury - charakteristická pro ústřední výbor Svazu - je vlastní i mnoha řadovým členům. Jediným sjednávajícím činitelem jsou pouze leckdy nadsazené stavovské zájmy, prosazované často proti stanoviskům stranických orgánů.

V situaci, kdy stavovské zájmy (papír, polygrafie, dodací lhůty tiskáren, literární fond, honoráře, daně apod.) zřetelně zatlačují do pozadí ideová hlediska, jsou do Svazu přijímáni i velmi nevyhranění příslušníci nastupující spisovatelské generace a dále katoličtí spisovatelé, publicisté a další. (Tak byli přijati spisovatelé Křelina a Renč.) O postoji těchto lidí

jsou zatím jen nejasné představy. Je tedy zřejmé, že Svaz se v uplynulých letech pozvolna měnil v převážně zájmovou organizaci a do značné míry pozbyl charakteru ideového Svazu socialistických spisovatelů.

Pochopitelně i dnes tvoří většinu Svazu členové komunistické strany. Řada z nich (zvláště starší, ale i část střední generace) sepjala svůj život s politikou strany. Mnozí jsou však zmateni procesy, kterými prochází naše společnost, nevidí progresivní tendence ve vývoji hospodářství. Vzdalují se veřejné činnosti i práce ve Svazu a uvolňují prostor ideovým odpůrcům, kteří jsou naopak aktivní. Mnozí komunisté přejímají od nich dokonce neupřímné názory, že souhlasí se socialismem, ale nikoli s jeho dnešním modelem u nás. Bylo chybou ideologického oddělení ÚV KSČ, že se spisovatelé - komunisty nedostatečně pracovalo, což umožňovalo, aby vzrůstala jejich nejistota. Těch několik stále relativně aktivních (soudruzi Hájek, Skála, v poslední době opět Drda a jiní) nemá dnes dosti sil čelit nezdravým tendencím. Za takové situace není komunistická většina členů Svazu prakticky patrna. Přitom máme i řadu komunistů - spisovatelů, kteří se svým vystupováním a z části i tvorbou dostávají do hlubokého rozporu s praktickou politikou strany (Čivrný, Klíma aj.).

Zde je nutno uvést, že věci neslouží ani postup kandidáta ústředního výboru strana Jana Procházky, který jako vedoucí stranické skupiny ÚV SČSS šel kromě jiného na jejím březnovém zasedání ve svém nesprávném vystoupení dále než řada jiných spisovatelů.

Došlo i k dalším chybám. Pracovníci ideologického oddělení ÚV KSČ, ale i členové stranických orgánů málo působili osobním vlivem na komunisty - spisovatele, nebyli jim dosti nápomocni v řešení osobních i tvůrčích problémů, nakladatelství strany a společenských organizací přestala vydávat krásnou literaturu aj. Zvláště málo stranické péče bylo vynaloženo na formování ideového

13

profilu mladých tvůrců, z nichž většina dnes stojí mimo řady strany. Bolestivým problémem je i nerozhodnost a často i nedostatečná argumentace dohlédacích orgánů v tiskových záležitostech. Tím, že nebyly doceněny kádrové otázky, máme dnes na řadě odpovědných míst v časopisech, nakladatelstvích a jinde soudruhy, kteří snadno podléhají cizím ideovým vlivům. Neprospěla nám ani nerozhodnost a nedůraznost v postoji k záměrně protistranickým stanoviskům některých spisovatelů - komunistů.

Podkladové materiály pro IV. sjezd SČSS přes několikere jednání v ideologickém oddělení ÚV KSČ předložili komunisté z ÚV SČSS ideologické komisi ÚV KSČ ve velmi popisné a kompromisní podobě. Vyhýbali se jasným ideovým stanoviskům, neurčitě hovořili ke specifickým otázkám literatury. Pomíjeli skutečnou funkci Svazu v souvislosti s konkrétní situací po XIII. sjezdu strany a únorovém plénu ÚV KSČ. Místy měly charakter nezúčastněného kritického komentáře života naší společnosti a kulturní politiky.

Návrh podkladových materiálů pro IV. sjezd SČSS projednala spolu se stanoviskem ideologického oddělení ÚV KSČ ideologická komise ÚV KSČ za přítomnosti komunistů - členů předsednictva ÚV SČSS dne 6. května 1967. V široké diskusi, v níž vystoupili členové ideologické komise soudruzi Koucký, Lúčan, Macek, Šorm, Auersperg, Skála, Kladiva, Nový, Hoffmann, Hájek a Slavík, byly předložené materiály podrobeny vesměs zásadní kritice. Většina soudruhů se výslovně ztotožnila se stanoviskem ideologického oddělení ÚV KSČ. Přítomní členové předsednictva ÚV SČSS (soudruzi Drda, Jariš, Kříž, Lustig, Kundera, Otčenášek, Mihálik, Rozenbaum, Šotola, Skácel a Špitzer) kromě soudruhů Špitzera (úvodní a závěrečné slovo), Jariše, Kříže a Rozenbauma se diskusi ani přes vyzvání nezúčastnili stejně jako přítomný vedoucí stranické skupiny ÚV SČSS s. Procházka. Pokud soudruzi z předsednictva ÚV SČSS v diskusi vystoupili, snažili se obhajovat předložené materiály pouze z "taktického" hlediska (vzhledem

14

k situaci ve Svazu), k uvedeným výhradám a kritikám ideového charakteru však neměli argumenty. Jednání komise shrnul soudruh J. Hendrych. V závěru jednání pověřila ideologická komise skupinu soudruhů, aby na základě diskuse vypracovala stanovisko komise k předloženým materiálům (příloha IV/a) a doporučila komunistům - členům předsednictva ÚV SČSS, aby v tomto duchu přepracovali podkladové materiály. Dále doporučila s. J. Procházkovi, aby informoval o jednání ideologické komise ÚV KSČ a objasnil její stanovisko stranické skupině ÚV SČSS, jejímž je vedoucím, a zabezpečil jednotný postup členů stranické skupiny při prosazování závěrů ideologické komise ÚV KSČ. Ideologická komise rovněž doporučila, aby členové komise a komunisté z předsednictva ÚV SČSS objasnili stanovisko ideologické komise k přípravám IV. sjezdu SČSS všem komunistům ve Svazu československých spisovatelů na aktivech v Praze, Brně a Ostravě. Vzhledem k tomu, že s. J. Špitzer jménem předsednictva ÚV SČSS připomínky ideologické komise v závěru jednání akceptoval, dala komise souhlas, aby se IV. sjezd SČSS konal na konci června 1967.

Dne 11. května 1967 konala se v Bratislavě konference Svazu slovenských spisovatelů. Předcházela jí schůze stranické skupiny, na které se jednalo především o kádrových otázkách. Soudruh Mihálik zde podal stručnou informaci o jednání ideologické komise ÚV KSČ, k níž nebyla diskuse. Sama konference proběhla téměř za stoprocentní účasti. Z významných spisovatelů nebyli přítomni L. Novomeský, P. Karvaš, D. Tatarka, nebyl tu ani J. Špitzer. Úvodní slovo na konferenci přednesl V. Mihálik. Vedle řady podnětných názorů, vycházejících ze stranických stanovisek, nevyvaroval se s. Mihálik některých ~~nacionálně~~ jednostranných stanovisek k mimoliterárním otázkám a formulací o literatuře a spisovatelích jako svědomí doby a osobité formě kontroly moci.

15

Diskuse byla vcelku klidná, málo reagovala na úvodní slovo a věnovala se většinou jen dílčím činností Svazu. Konference přijala stručnou rezoluci, která se hlásí k usnesením XIII. sjezdu KSČ, ~~ale zároveň se dotýká neoprávně některých národnostních problémů.~~ V klidu byl zvolen nový ústřední výbor, ve kterém nejsou proti dosavadnímu stavu například A. Bednár, K. Rozenbaum a M. Ferko, znovu byl zvolen J. Špitzer, nově zvoleni byli m. j. V. Šikula, J. Kot, M. Kováč, A. Hykisch a další. Tajemníkem ÚV SSS byl zvolen M. Válek, vedoucím stranické skupiny ÚV SSS opět s. L. Ťažký. Průběh bratislavské konference nelze ovšem považovat za přesný předobraz sjezdu v Praze. Bylo zřejmé, že slovenští spisovatelé se do diskuse na IV. sjezdu připravují a nechtěli na fóru konference záměrně vyjevovat základní problémy, jimiž se zabývají.

Ve dnech 24. a 25. května 1967 se sešly na Dobříši naposledy před sjezdem ÚV SČSS a jeho stranická skupina. Z různých důvodů na zasedání nepřijeli slovenští členové, chyběla i řada českých soudruhů, takže se na jednání podílelo 18 a místy ještě podstatně méně členů ÚV (ze 42). Schůze stranické skupiny se zúčastnil m. j. vedoucí ideologického oddělení ÚV KSČ s. F. Havlíček a členové ideologické komise ÚV KSČ soudruzi V. Slavík a J. Kladiva. S. Procházka přečetl přítomným stanovisko ideologické komise ÚV KSČ k návrhům podkladů pro IV. sjezd. K diskusi o ideových otázkách nedošlo. Byla pověřena skupina J. Špitzer, M. Kundera a I. Skála, aby připomínky ideologické komise realizovala a předložila do 15. června předsednictvu ÚV SČSS upravené materiály tak, aby mohly být včas rozeslány všem členům a kandidátům Svazu. Zasedání dále schválilo jednací a volební řád sjezdu, přičemž se proti původním návrhům podařilo prosadit, aby byla sjezdu předložena jednotná kandidátka ÚV SČSS, o které budou hlasovat všichni členové - čeští i slovenští vcelku.

V dalším jednání byl po drobných změnách schválen návrh kandidátky nového ÚV SČSS, připravený skupinou pod vedením s. J. Procházky. Návrh kandidátky bude předložen stranické skupině IV. sjezdu SČSS. Z dosavadního ÚV SČSS jsou v kandidátce soudruzi Březovský, Čivrný, Drda, Hrubín, Jariš, Jungman, Klíma, Kříž, Kundera,

Kosík, Lustig, Otčenášek, Pilař, Procházka, Ptáčník, Skácel, Šotola, Skála a Vrba. Nově jsou navrhováni členové svazu Brabec, Daněk, Jiří Fried, Goldstücker, Hanzelka, Havel, Škvorecký, Uhde, Vaculík a Felix Vodička. Z dosavadního ÚV SČSS v kandidátce nejsou soudruzi Blažek, Branald, Drozda, Glazarová, Hájek, Kohout, Putík, Stehlík a Závada. Bratislavská konference do kandidátky ÚV SČSS schválila slovenské členy svazu Šmatláka, Karvaše, Kota, Kováče, Matušku, Mihálíka, Mňačka, Novomeského, Špitzera, Šikulu, Števčeka, Tatarku, Ťažkého, Válka a Kupce.

Po velkém přemlouvání několika kandidátů byl předběžně navržen na předsedu nového ÚV SČSS brněnský spisovatel s. Ivan Kříž, který ovšem dosud nepřijal. Mezi dalšími navrhovanými byl nejspontálněji přijat návrh na Jana Procházku, který však jednoznačně odmítal, argumentoval potřebami své rodiny.

IV. sjezd SČSS byl svolán do Prahy na 27. - 29. června 1967 s programem, který vzal na vědomí v únoru 1967 sekretariát ÚV KSČ.

V dalších přípravách IV. sjezdu SČSS je nutné mít na zřeteli některé závažné okolnosti. Především to, že proti zčásti kompromisní a zčásti kritické koncepci sjezdu stojí poloveřejně připravovaná koncepce ideově zcela bezbřehého Svazu, pojatého jako opoziční politická síla. Jejím reprezentantem je skupina kolem Václava Havla, podle všech známek inspirovaná profesorem Václavem Černým. Tváří v tvář tomu všemu se zatím nevyhranila a nezformulovala svůj program skupina výrazně stranických sil v literatuře. Úsilí strany vyjádřené rezolucí XIII. sjezdu o dalším rozvoji socialistické kultury a tím méně na únorovém plénu ÚV KSČ nemá zatím dostatek aktivních stoupenců. Někteří soudruzi, kteří by jistě svou autoritou mohli v nových orgánech Svazu hrát pozitivní úlohu, sami však odmítají kandidaturu.

Nelze přehlížet ani další skutečnosti. Vytvořením nového ministerstva kultury a informací vstupuje do této oblasti nový významný činitel, jehož budoucí vliv na činnost Svazu nebude zanedbatelný. Existují i některé problémy národnostní, které průběžně

činnost Svazu modifikují. Z uvedeného je zjevné, že se mění některé funkce a společenské poslání Svazu, dosavadní model neodpovídá současným společenským podmínkám. V tom jde pochopitelně o záležitost všech uměleckých svazů. Specifika je přitom v jeho popularitě, v jeho silných komunikačních prostředcích a v jistém výlučném postavení, které u nás mají spisovatele mezi inteligencí. Proto jejich vlastní problémy jsou citlivým, i když současně jimi samotnými deformovaným obrazem celospolečenské situace. Jen pod zorným úhlem této skutečnosti lze také řešit jejich problémy.

I když se podařilo přimět komunisty v předsednictvu a ÚV SČSS k tomu, aby odstranili z podkladů ke sjezdu ideově pochybné formulace a místa a uvědomili si v plné míře svou odpovědnost za průběh a výsledky IV. sjezdu, nelze ani v dalších přípravách podceňovat situaci. Všechno nasvědčuje tomu, že i při největším úsilí půjde řada spisovatelů na sjezd se snahou proměnit svou osobní při (názory na kulturní politiku, tiskové problémy, daně aj.) se stranou na věc veřejnou. V diskusi budou nepochybně pokusy napadnout ty spisovatele, kteří jsou přesvědčenými stoupenci stranické kulturní politiky, a je nutné udělat vše, aby se takovým hlasům dostalo pevné odpovědi. Zvláště závažnou je otázka, jaké bude konečné složení nového ústředního výboru Svazu, jeho orgánů a jak budou obsazena vedoucí místa ve svazových institucích. Ideologická komise proto doporučila komunistům ve Svazu, aby do sjezdových usnesení přímo prosadili jako úkol nového ústředního výboru propracovat koncepci socialistické literatury a otázky postavení a úlohy Svazu v současných podmínkách, a k posouzení těchto dokumentů svolat nejdéle do dvou let konferenci Svazu. Tím je možno otevřít období vskutku ideové diskuse, dospět k formulaci ideových základů Svazu, obhájit a do důsledku obnovit v praxi koncepci výběrového ideově tvůrčího svazu socialistických spisovatelů. Nelze přitom neuvést také názory, které dávají v úvahu návrat k podobě zájmového spolku typu syndikátu, který by neměl v ruce ani nakladatelství a časopisy, ani větší materiální prostředky. I když první řešení je nesrovnatelně náročnější a složitější než ono druhé, domníváme se, že je prozíravější a správnější.

K odchodu od koncepce výběrového ideového svazu ke koncepci syndikátu by se podle našeho názoru mělo sáhnout jen v nejzazším případě.

V duchu jednání ideologické komise ÚV KSČ počítá ideologické oddělení ÚV KSČ v přípravách IV. sjezdu SČSS s následujícím postupem:

1. V první dekádě června budou v Praze, Brně a Ostravě svolány veřejné stranické aktivity spisovatelů, na kterých budou o přípravách sjezdu a jednání ideologické komise ÚV KSČ referovat členové ideologické komise ÚV KSČ spolu s komunisty z předsednictva ÚV SČSS. Na tyto veřejné aktivity budou mít přístup všichni spisovatelé. I když v Bratislavě již proběhla konference Svazu slovenských spisovatelů, bude zřejmě správně uskutečnit obdobný aktiv rovněž na Slovensku.

2. Dne 15. června má předsednictvo ÚV SČSS projednat a schválit konečné znění sjezdových dokumentů. Ideologické oddělení ÚV KSČ bude ve styku s redakční skupinou.

3. Po 15. červnu mají být předsednictvu ÚV KSČ předloženy návrhy na složení vedoucích orgánů SČSS a delegace ÚV KSČ na IV. sjezd SČSS. Stranická skupina ÚV SČSS se této povinnosti ovšem brání s poukazem, že rozhodovat o vedoucích orgánech a o vedení svazových institucí má právo až nově zvolený ÚV SČSS a jeho stranická skupina. Ideologické oddělení ÚV KSČ usiluje o zvrácení tohoto stanoviska a v případě neústupnosti doporučuje zavázat komunisty v novém ÚV SČSS, aby bezprostředně po sjezdu zvolili pouze předsedu ÚV SČSS, zachovali v aparátu a v institucích SČSS dosavadní stav a o dalších kádrových otázkách rozhodli až v září po řádném projednání návrhů podle kádrového pořádku strany.

4. Počítá se s tím, že členové ideologické komise a pracovníci ideologického oddělení ÚV KSČ uskuteční během června četné rozhovory s jednotlivými spisovateli a pomohou v přípravě diskusních vystoupení na sjezdu apod. Velmi by prospělo věci, kdyby se

s vybranými spisovateli před sjezdem mohli setkat podle osobních vztahů jednotliví členové a kandidáti předsednictva i pléna ÚV KSČ. Ideologické oddělení ÚV KSČ dále inspiruje vystoupení některých spisovatelů - komunistů v tisku.

5. Den před IV. sjezdem 26.6.1967 sejde se stranická skupina IV. sjezdu, jejíž průběh jistě velmi významně ovlivní průběh sjezdu i volby nových orgánů SCSS. Na této schůzi je reálné dosáhnout i dalších změn v dosevadní kandidátce. Doporučuje se, aby bylo uloženo vedoucímu stranické skupiny ÚV SCSS s. J. Frocházkovi předložit své úvodní vystoupení do 15. 6. 1967 sekretariátu ÚV KSČ.

Při této příležitosti je správné sdělit předsednictvu ÚV KSČ, že připravený soudní proces s Pavlem Tigridem a spisovatelem Benešem byl stanoven na začátek července, aby nemohl být stavěn do souvislosti se sjezdem jako forma nátlaku a zastrašování, jak jsou k tomu mezi některými spisovateli tendence.

S t a n o v i s k o

ideologické komise ústředního výboru Komunistické strany Československa k návrhům podkladových materiálů pro IV. sjezd Svazu československých spisovatelů

Ideologická komise ústředního výboru KSČ posoudila za účasti komunistů-členů předsednictva ÚV SČSS na své schůzi dne 6. května 1967 návrhy písemných podkladů, které připravil ÚV SČSS pro IV. sjezd Svazu československých spisovatelů. Vycházela přitom z politickoideových momentů a otázek vyjádřených v připravených dokumentech a také je kriticky konfrontovala, do jaké míry vycházejí ze závěrů stranické skupiny ÚV SČSS z ledna 1967. Tyto závěry byly shrnuty v dopise, kterým se v únoru 1967 obrátili na ÚV KSČ komunisté z ÚV SČSS s návrhem na svolání sjezdu. V dopise se pravilo:

"Smyslem IV. sjezdu bude analyzovat, hodnotit a pokusit se určit stav, úroveň a vývojové směry československé literatury. Jeho úkolem bude zabývat se místem a posláním literatury v naší společnosti, jejím vztahem ke společným tradicím československé literatury, které umožnily české a slovenské literatuře zařadit se po bok vyspělým evropským literaturám. Úkolem sjezdu bude inspirovat literární tvorbu v duchu XIII. sjezdu KSČ, zejména v duchu rezoluce tohoto sjezdu o otázkách kultury, podnítit tvůrce literárních děl, aby svým občanským postojem a svou uměleckou tvorbou stáli po boku strany v jejím úsilí o další demokratizaci našeho života a jeho všestranný rozvoj."

x

Základní politickoideovou, programovou koncepci Svazu československých spisovatelů má vyjádřit "Stanovisko ÚV SČSS k některým otázkám československé literatury". Ideologická komise považuje za správné, aby toto stanovisko hovořilo naléhavou a otevřenou řečí k nejširší spisovatelské obci v duchu socialistické angažovanosti. Uznává jako důležité jednotící kritérium literatury v socialistické společnosti humanismus, demokratické

ideály, dobývání stále plnější svobody pro člověka, přičemž je třeba plně dbát na sociální a třídní zakotvenost těchto pojmů a jejich obsahu. Proto také nelze přecházet základní rozpor ve světě, zejména v jeho dnešních konkrétních projevech, a jeho vliv na vnitřní podmínky naší země.

Ideologická komise se v zásadě a vcelku ztotožňuje s připomínkami ideologického oddělení ÚV KSČ, že Stanovisko nedostatečně vychází ze stranických dokumentů, zejména z rezoluce XIII. sjezdu k otázkám dalšího rozvoje socialistické kultury a ze závěrů únorového zasedání ÚV KSČ k otázkám jednoty socialistické společnosti. Stanovisko se přitom nesprávně ubírá cestou ústupků a kompromisů, nikoliv cestou zásadního stranického postoje, založeného na progresivním úsilí strany a jeho výsledcích v životě společnosti. Toto úsilí, spjaté s obnovou a rozvinutím leninských norem, dalo své pozitivní výsledky i v kulturní oblasti, v úspěších literatury a umění nejen doma, ale i ve světě, což strana ve svých dokumentech nejednou ocenila. Je úkolem komunistů probojovávat vědomí těchto pozitivních hodnot v celé spisovatelské obci. Ze Stanoviska je však patrna mnohvrstevnost, v níž jasné vyjádření těchto základních skutečností zaniká. Tak jako v celé činnosti a životě Svazu československých spisovatelů zanikají vlastní otázky literatury, také návrh Stanoviska je řeší jen fragmentálně a okrajově.

Vývody a celkové pojetí Stanoviska jsou v rozporu s úvodními úvahami o smyslu perspektivy a o konfrontaci minulosti a přítomnosti. Ideologická komise zdůrazňuje, že skutečná demokracie musí zabránit zneužití svobod pro reakční cíle. Zárukou takto chápané demokracie a svobody je vedoucí úloha dělnické třídy a komunistické strany a k tomuto principu je na místě v základním programovém dokumentu spisovatelů zaujmout jasné stanovisko.

Vážnou otázkou je ztotožňování provincionálnosti kultury (přičemž pojem "kultura" není metodologicky v celém materiálu přesně vymezen) a faktická záměna s jejím spojením

se základními zájmy společnosti. Skutečné nebezpečí provincialismu je nutno spatřovat především v eklektických, módních, maloměšťáckých tendencích, přenášených k nám bez tvůrčí potence. Tato otázka je analogií problému, zda převáží zkušenosti demokratismu a tvůrčího dialogu mezi různými programově estetickými směry nebo představa manipulované, avšak fiktivní jednoty. Únorové zasedání ÚV KSČ z letošního roku zdůraznilo, že nelze setrvávat na stanovisku jednoty jako neměnném stavu, naopak, že jej nutno chápat jako neustálý proces překonávání starého. Podmínkou sjednocování socialistické společnosti kolem základních otázek i uspokojování zájmů této společnosti, skupin i individua je ideová jednota strany.

Třídní, politické hodnocení má být východiskem i při posuzování takových otázek, jak současný stav ve světě, boj za uplatnění principů skutečného humanismu ovlivňuje naši literaturu. Nekonkrétně formulované myšlenky o humanitě a rozděleném světě vedou k matení pojmů a k třeba nechtěnému ztotožňování kapitalismu se socialismem jako "dvou mocenských sil", mezi nimiž není podstatného rozdílu. Tam, kde stanovisko ústředního výboru SČSS formuluje své názory na svět, je nutno vycházet z reálných faktů a ukázat, které síly jsou nositeli humanismu a pokroku. V této souvislosti bude také správné, aby dokumenty sjezdu SČSS zaujaly stanovisko k agresí amerického imperialismu ve Vietnamu, k revanšismu a militarismu v západním Německu i k současnému pronásledování demokratů a kulturních činitelů v Řecku. Jakým způsobem vyjádří českoslovenští spisovatelé své internacionální cítění, je věcí samotného sjezdu. Je však nepochybné, že s jejich solidaritou a podporou počítají pokrokové síly v kapitalistických zemích i v tzv. třetím světě. Jen v těchto konkrétních souvislostech mohou plasticky vyniknout síly míru, demokracie a pokroku na jedné straně a síly války, fašismu a reakce na straně druhé v současném světě. Z tohoto výchozího hlediska můžeme teprve zcela jasně hovořit o humanizačních úkolech literatury, využít společenského dosahu literatury, ovlivňování intenzity jejího vlivu na vědomí lidí, možnosti konkrétní analýzy vztahu literatur k reálným celospolečenským procesům. Humanizace společnosti se nevyčerpává pouze v stavovské obraně jedinečnosti a osobitosti každého tvůrce, nerozmanitějších uměleckých tendencí, forem a druhů.

Vážnou otázkou je reálně existující problém, které proudy v současné literatuře pokládá SČSS za základní a rozhodující i pro společnost. To znamená, že je žádoucí zaujmout stanovisko k vzájemnému vztahu literatury, která vychází z marxistických a z nemarxistických pozic a jasně zde formulovat postoje v duchu rezoluce XIII. sjezdu KSČ. S tím souvisí i požadavek, aby byla zachována sdělnost těch hlavních proudů literatury, které jsou pro společnost nezbytné, a naopak problém šíře, prostoru a funkce, které přísluší tzv. umění nekomunikativnímu. Strana má právo žádat na komunistech v ideovém Svazu československých spisovatelů, aby i v těchto otázkách zaujali otevřené stanovisko.

Materiály ÚV SČSS správně zdůrazňují, že je posláním kultury, aby zušlechťovala lidské schopnosti a síly. Přesněji vyjádřeno to znamená, že kultura a umění jsou integrální součástí úsilí za revoluční přeměnu světa na socialistických základech. Je na místě i obava o pokles vzdělanosti a o ztrátu vědomí historické kontinuity. Straně vždy šlo o kontinuitu s pokrokovými a demokratickými tradicemi, které se utvářely v boji proti reakčním a fašistickým silám. Právě období první republiky, ve Stanovisko označené za periodu s vysokou úrovní demokracie a demokratických svobod, je stigmatizováno bojem dvou sil. Leninské pojetí dvojí kultury je reálný historický fakt i v našich dějinách. V hodnocení demokratického charakteru této společnosti chybí však evidentní konstatování, že šlo o demokracii buržoazní, kterou vyznačují rovněž dlouhá období perzekuce dělnického hnutí a pokrokových lidí, tvrdé cenzury všeho revolučního a pokrokového, věznění a střílení do dělníků. Demokratické svobody za první republiky nebyly nějakým darem buržoazie, ale důsledkem boje revolučních a pokrokových sil v čele s KSČ. V žádném směru nelze první republiku idealizovat, obcházet například fakt, že vedle pokrokových spisovatelů byli také takoví, kteří se angažovali jako klerofašisté, agrofašisté apod., volali po koncentracích pro Karla Čapka a další.

V celkovém historickém hodnocení je nutno dát přiměřenou pozornost všem obdobím, kdy kultura a umění hluboce zasahovaly do našich dějin a právě svou pokrokovou angažovaností vstupovaly do světového kontextu. Z tohoto hlediska nelze opomenout ani obrozeneckou epochu i proto, že právě v tomto období se utvářely hluboké demokratické tradice sepětí kultury a širokých mas. Chceme-li tedy mluvit o vztahu české a slovenské literatury k historickým hodnotám, nemůžeme se vyhnout otázce, které konkrétní historické hodnoty máme na mysli, nemůžeme se vyhnout pohledu, který se opírá o dialektiku dějinného procesu.

Ideologická komise ÚV KSČ vyjádřila svým jednáním i některé další podněty pro přípravnou práci ke sjezdu, jako je nutnost vystoupení proti komercializaci kulturních hodnot, zhodnocení rozšířených styků československé literatury se světovým písemnictvím aj.

x

V tezích úvodního slova ke Zprávě o činnosti SČSS mezi III. a IV. sjezdem bude nutno širě rozpracovat podmínky rozvoje literatury socialistické. Nelze souhlasit s představou vývojového automatismu, což stírá z SČSS charakter ideové organizace. Smysl Svazu spisovatelů není pouze v tom, aby byl dostatečně platným partnerem jiným institucím, aby měl své nakladatelství a časopisy. Takový přístup vyvolává dojem o jednotě zájmů bez vyhraněného ideového socialistického programu.

x

Vlastní zpráva o činnosti SČSS mezi III. a IV. sjezdem je zcela faktografická. Chronologicky řadí reálie aniž je řádně třídí a připouští širší společenské souvislosti. V tomto směru je kompromisní. Stojí tak jen na pozici obrany Svazu spisovatelů a jeho činnosti. Přehlíží problémy, rozpory a urputné konfrontace, které probíhaly uvnitř Svazu. Často hledá příčiny nesplnění vlastních usnesení jen mimo Svaz. Zpráva o činnosti neobsahuje dostatečný rozbor práce orgánů Svazu. Přitom jen takový zpětný pohled by dal správné výchozí momenty pro přípravu nové kandidátky vedoucích orgánů Svazu.

Nový návrh stanov Svazu československých spisovatelů je možné hodnotit nejlépe ze všech předložených materiálů. Ve své preambuli otevřeně fixuje skutečnost ideového svazu na principech socialismu. Návrh doznává relativně malých změn proti dosavadním stanovám. K jistým změnám dochází v dělbě práce mezi národními skupinami Svazu, což má jisté racionální motivy ve snaze zbavit formalnosti některé činnosti v orgánech. Zároveň však není možné souhlasit s oddělenými volbami podle národních skupin, neboť vrcholné orgány Svazu a jejich představitelé mají mít důvěru jak českých a slovenských, tak i spisovatelů ostatních národnostních skupin. Rovněž nelze opomíjet zásady výstavby jednotného státu a organizační uspořádání ústředních orgánů.

x

Pro předložené materiály je vcelku charakteristický nedostatek vlastní pozitivní koncepce, pokud jde o tvorbu a literaturu. Nelze pochopitelně od Svazu spisovatelů požadovat, aby vynášel normativní soudy o literatuře. Jde-li však o ideový umělecký svaz, a tím Svaz československých spisovatelů stále je, pak nelze být indiferentní ve vztahu literatury k tvorbě společenských ideálů, k literárním proudům, jež působí směrem k člověku a jeho bytí. Úkolem Svazu je, aby v souladu s celospolečenskými cíli usiloval o vytváření optimálních podmínek pro takovou tvorbu, která přispívá k humanizaci člověka v duchu společenských ideálů komunismu.

x

Předložené materiály Svazu spisovatelů nastolují především problémy ideologického charakteru, které souvisí s dalším pojetím činnosti Svazu jako ideově tvůrčí, socialistické instituce. Problémy, o kterých jednala ideologická komise, nejsou nové, bylo k nim zaujato stanovisko již v řadě předcházejících jednání i v dokumentech strany. Proto je nutné chápat závěry a celé jednání ideologické komise ÚV KSČ jako závazné pro komunisty, kteří jsou odpovědní za přípravu IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů.

Ideologická komise závěrem doporučuje komunistům - členům předsednictva ÚV SČSS, aby

1. přepracovali v duchu stanoviska komise podkladové materiály pro IV. sjezd SČSS;

2. usilovali o to, aby usnesení IV. sjezdu SČSS zavázalo nový ústřední výbor

- a) zabezpečit vypracování koncepce dalšího všestranného rozvoje socialistické literatury;
- b) vyjasnit úlohu a postavení SČSS v současných podmínkách;
- c) předložit tyto podklady nejdéle do dvou let k projednání celostátní konferenci SČSS.

Květen 1967

Výňatky z diskuse na schůzi ideologické komise ÚV KSČ dne 6.5.1967

Soudruh K o u c k ý

V podstatě souhlasím se stanoviskem oddělení, které nám bylo rozesláno. Myslím, že dokument by bylo třeba velmi podstatně přepracovat, i úvodní slovo. Faktem je, že nejde o literární dokument, ale o vysloveně kulturně politický, že cíle, které sleduje, jsou v oblasti ideologické. Proto jako takový ho máme posuzovat. Ovšem v oblasti ideologie je těžko volit takovou cestu, abychom mohli vyhovět všem. Svazové orgány by měly zaujmout svůj jasný postoj a kolem něho by byla svedena diskuse; já bych se nějakého nesouhlasu řady lidí nebál. Myslím, že by bylo třeba otevřeně na sjezdu u celé řady lidí proti jejich námitkám vystoupit; nutný boj je třeba svést.

Jinak mně hlavně vadí tom, že ani dokument, ani úvodní slovo se nezabývají otázkami literatury. Samozřejmě hodnocení literatury je trvalý proces, to ovšem neznamená, že hodnocení se nemá vůbec provádět a že by sjezd spisovatelů nemohl být jedním z článků tohoto procesu; někdy k souhrnnému hodnocení musí dojít, jinak se vzdáváme hodnocení vůbec.

... Mně se zdá, že s materiálem koncipovaným takto by sjezd spokojen nebyl; ke skutečnému hodnocení našeho literárního života žádné dostatečné podklady nedává. I když se vcelku správně hovoří proti vulgárnímu ztotožňování kultury a ideologie, jistě v této věci rezoluce XIII. sjezdu strany dává mnohem jasnější stanoviska, pokud jde o společenskou účinnost, o dnešní chápání výchovného poslání. A málo platné, činnost, i neliterární - Svazu spisovatelů a většiny jeho členů zasahovala do politicko-ideologické oblasti, atd., by bylo správné nějakým způsobem to z hlediska pozic XIII. sjezdu aspoň komentovat, když ne hodnotit.

Soudruh L ú č a n

Nechápu, jak je možné jít na sjezd spisovatelů a nemluvit o literatuře. Potom vyvstává otázka, co je úkolem sjezdu spisovatelů, když nemá řešit to, co je jeho nejvlastnější povinností. Všichni víme, že se v čs. literatuře nashromáždilo mnoho velmi zásadních otázek ideové i estetické povahy, ke kterým je třeba zaujmout stanovisko, které je třeba řešit, což vyžaduje mimořádně promyšlený rozbor na sjezdu. To neznámá, že sjezd musí všechno uzavřít definitivně, avšak určitá stanoviska přece jenom je třeba zaujmout, protože jinak sjezd spisovatelů ztrácí smysl.

Na základě tohoto rozboru je nutné, aby sjezd postavil pozitivní program literatury a zaujal jasné stanovisko k úkolům a postavení literatury v socialistické společnosti. Stanovisko, které předložilo ideologické oddělení, považuji za zásadní, ve své podstatě správné, i když v některých směrech věci formuluje příliš striktně...

Za zásadní otázky považuji tři:

Především podle zaujetí stanoviska k literatuře je třeba zaujmout jasné stanovisko k hodnocení současného období i našich společenských perspektiv.

Za druhé bude třeba zaujmout jasné stanovisko, pokud jde o poměr ke straně, uplatňování její vedoucí úlohy v literatuře. V materiálu se vyskytuje často termín manipulování s literaturou. Myslím, že nikomu ve straně nejde o manipulování s literaturou a s názory, ale soudruzi by neměli ignorovat Leninovu myšlenku o řízeném procesu rozvoje socialistické literatury. Nevyjasnění poměru k stranickému řízení by mohlo způsobit nedozírné škody mimoliterární povahy.

Za třetí, za základní otázku považuji problém forem společné existence literatury vycházející z marxistických názorů a literatury vycházející z nemarxistických názorů. Je zásadní otázka, do jaké míry má být

strana i komunisté ve vedení Svazu tolerantní vůči nemarxistickým názorům a kde jsou záruky převahy té literatury, která je zjevně socialistická, stranická. Co má podporovat strana? Myslím si, že takový diferenciační proces, který pomůže nejen svobodnému rozvoji individuální tvorby, ale který jednoznačně povede k rozhodujícímu vítězství marxistické estetiky a umožní otevřít cesty k literatuře skutečně současné, k literatuře důstojné, která nebude hrou na literaturu, ale hrdostí a trvalou hodnotou našich národů.

V této souvislosti vyvstává otázka, zda si ústřední orgány Svazu neberou na sebe daleko více úkolů nebo problémů, než jim přísluší. Literární časopisy často zasahují do jiných oblastí, jako je ekonomika, politická ekonomie, soudnictví, školství, mezinárodní dělnické hnutí atd. Nemohu se zbavit dojmu, že taková snaha vystupuje jako mocenská snaha ovlivňovat mínění za každou cenu.

V materiálu je skutečně mnoho tezí, které je těžko pochopit. Mluví se například o některém nesvazovém tisku. Člověk neví, zda jde o Lidovou demokracii, Rudé právo, Pravdu, Život strany anebo o jaký nesvazový tisk jde...

Soudruh M a c e k

Chci se připojit ke stanovisku oddělení, hlavně však chci připojit poznámky k předloženému návrhu provolání. Je v něm patrna mnohověstevnost vlivů při redigování a koncipování. Je tam vidět mnoho vlivů, které se uplatňovaly při zpracování návrhu. Bylo by dobré přehlédnout proto materiál celkově a vyhmátnout páteř. Chápu rozpaky soudruhů. Nedomnívám se ovšem, že by mohli komunisté-spisovatelé uspokojit všechny na sjezdu. Musíme vyslovit určité teze, za nimiž stojíme, musíme se střetnout s protichůdnými názory. Je mi sympatická linie humanismu, internacionalismu a demokracie, jež je v návrhu obsažena. Tyto myšlenky strana zdůrazňuje ustavičně.

Bylo by je třeba ovšem leckde konkretizovat. Ne jenom o nich mluvit absolutně, ale vždy s určitým vztahem k realitě. O humanismu: Nemohu si představit, že by dokument neměl vyjadřovat stanovisko čs. spisovatelů k americké agresi ve Vietnamu. Když vidíme, jak se pokrokové hnutí na celém světě angažuje v celé věci, pak v pasáži, kde se tolik mluví o humanismu, proč se nemá říci jasné stanovisko? To by prospělo k celkovému zaměření a charakterizovaly by se cíle, které komunisté-spisovatelé sledují. A podobnou konkretizaci doporučuji i v ostatních usneseních.

Ještě jedna metodologická poznámka. Používá se tu pojmu "kultura" ve velmi zúženém smyslu. Kultura se tu v podstatě rovná krásné literatuře a je tomu tak v mnoha partiích dokumentu... Prosil bych, abyste laskavě uvážili, jak zacházet s pojmem "kultura" a obsah tohoto pojmu respektovali...

Chci velmi polemizovat proti stránce 3 "... lidskou existenci určují.... mocenské síly rozděleného světa". Tato formulace dává na stejnou úroveň socialismus a imperialismus. Já tak tomu rozumím. To je teze, která je v rozporu se všemi stanovisky komunistických a dělnických stran. Nechci věřit, že bychom mohli vystupovat jako komunisté s názory, že to je ve světě všechno jedno...

Chci se dotknout některých částí týkajících se historických partií, vadí mně jejich fragmentárnost. Nejsou dotaženy. Ať není buzen dojem, že to je objektivní pohled na historické perspektivy, na rozvoj naší národní kultury a naší historie! Zase si nemůže tento dokument klást takové náročné úkoly. Ani my, historikové, si nemůžeme dovolit tak závažné soudy lehkovážně vyslovovat. Slovenské XIX. století našlo milost v očích autorů. České XIX. století naprosto vymizelo. Zde je husitství a pak až XX. století. XIX. století chybí. /S.Skácel: My to víme./ Tak proč to tady není? /To je v každé čítance - s.Skácel./ Avšak nám jde o koncepci předloženého dokumentu, který chce naznačit linie histo-

rického vývoje naší literatury a činí to, mírně řečeno, nepřesně. Není možné se postavit na stanovisko, že jenom vy máte pravdu a že je vyloučena diskuse. Podívejte se na stranu, o kterou jde, je to strana 5, kde se hovoří o kultuře. Prosím, abyste respektovali mé připomínky. Kde jsou však naznačeny jednotlivé epochy národní kultury? Kde XIX. století? Mluvíte-li o minulosti, musíte říci např. co znamenal Máchův a celé období XIX. století.

/S. Skácel: O tom se píše ve všech čítáncích. O tom říkají básničky, kdo to byl Máchův./

Soudruhu Skáceli, kdyby to bylo v tomto dokumentu napsáno, já bych k tomu nediskutoval. To mě považuješ za prostáčka, když se domníváš, že o těchto věcech nevím? Když se ovšem vy pouštíte do historie, musíte k ní přistupovat racionálně...

Stejně je tomu s provincialismem a světovostí. Je potřeba upravit, podle mého soudu, stranu 8, kde formulace jakoby provincialismus byl projevem angažovanosti umělecké tvorby, není přesná. To není pravda, co se tam hlásá. Např. Čapek je nejlepším dokladem toho, že světovost neznamena odstup od angažovanosti.

Soudruh Š o r m

...Ztotožňuji se s vyjádřením ideologického oddělení. Zdá se mi nepochopitelné, že spisovatelé nehodnotí svou činnost, i když je to obtížné. Nikdo soudruhům nebude vyčítat, když se dopustí chyb v hodnocení. Zdá se typické, že úvod je obecně politicky kulturním traktátem s historickým zaměřením, které je ovšem historicky nepřesné a nepřesvědčující... Je tu formulace odlidšťující stránky vědy. Jestli mluvíte o humanismu, je třeba říci také o socialistické vědě, že si klade humanistické cíle. Kdybyste sledovali naši činnost ve vědě, tak uvidíte, že toto klade na první místo...

Soudruh A u e r s p e r g

... Jde o otázky kulturně politické, kde musí být řečeno jasné stanovisko. Vůbec je zarážející, že při hodnocení úlohy literatury se brojí proti tomu, aby literatura suplovala jiné společenské funkce než ty, které jsou jí vlastní, přitom ve stanovisku je toho moc málo řečeno o literatuře, ale zato mnoho, a to dosti jednostranně, k politice. Ztrácí se proto úměrné proporce a vazby. Politicky je například ve stanovisku nesprávně formulován obraz a model literatury ve vztahu k první republice. Není přece pravda, že první republika vytvořila podmínky pro ideální obraz literárního modelu. Nelze zapomenout na to základní, že celá široká fronta od Nejedlého až po Teigeho se formovala v opozici k buržoazně demokratické přetvářce a koaličnímu čachrářství první republiky.

... Skutečné projevy provincialismu u nás opravdu existují, ale s nimi se nepolemizuje. Mám na mysli různé eklektické tendence, epigonské projevy, které jsou jenom skládkou z cizích vzorů a mód, které jsou bez ladu a skladu přenášeny do našeho prostředí často bez tvůrčí potence, bez tvůrčího ducha. V tom se projevují určité tendence maloměšťácké přízemnosti, což zasluhuje pozornosti i principiální kritiky. Tyto momenty stanovisko pomíjí, ačkoliv by je mělo ostře postihnout.

Mně se také zdá, že v celém pojetí, zejména pokud jde o práci Svazu, se projevuje určitá smířlivost s některými tendencemi, které se omlouvají s cílem vyhnout se kritice jejich konkrétních nositelů. To by se mělo napravit. Myslím, že otázka tolerance musí být formulována, ovšem východiskem musí být naše vyhraněná světonázorová pozice.

Soudruh S k á l a

... My jako členové Svazu a Svaz jako celek se nemůže vzdát vůbec jakéhokoli hodnocení literatury i se všemi riziky toho, že názory, na kterých se sjednotíme, budou v určité, třeba i poměrně krátké době překonány, že se přirozeně bude naše poznání dále vyvíjet. Myslím, že nám jde všem, jak tady sedíme, v podstatě o jedno, o ideově politickou jednotu Svazu spisovatelů a o získání co největšího počtu spisovatelů nekomunistů. A o čem se tady bavíme, to je prostě návrh báze, na jaké tuto jednotu vytvořit. Myslím, že o těchto věcech můžeme věcně a strážlivě hovořit, jaká báze to má být, aby zahrnovala nejen všechny komunisty, ale aby se kolem nich nabalil co největší počet lidí, kteří mají pozitivní vztahy k naší společnosti a k usilování naší společnosti. O to tady jde. Samozřejmě nemůžeme mít nějakou úzkou sektářskou představu, že Svaz má být nějakým úzce formulovaným společenstvím jenom komunistů, jenom marxistů, ovšem je třeba se zamyslet také nad tím, aby ta představa nebyla naopak bezbřehá a v té bezbřehosti i bezpohlavní. Naším společným úkolem je posoudit věcně názory a snažit se sjednotit zásadní názory do takové podoby, aby byly maximálně přesně formulovány... Tento sjezd samozřejmě bude chápán ve veřejnosti nejen jako záležitost profesionální, ale bude mít význam kulturně politický a politický. To nám dává velkou odpovědnost zvláště za situaci, kdy v oblasti literatury se na jedné straně bohatě rozvíjí tvorba, kdy se tam uskutečňuje velmi široká diferenciaci, ale na druhé straně se projevuje i dost zmatků. Musíme si přiznat, že se projevují názory, se kterými bychom měli polemizovat a od kterých bychom se měli distancovat. To by nebylo špatné, to by bylo naopak správné a potřebné, kdybychom se jako spisovatelé v duchu programu od určitých tendencí distancovali.

Měli bychom se v základních rysech, které nebrání široké diferencovanosti, shodnout i na základních rysech koncepce lite-

ratury. Nemůžeme přejít, že strana takovou koncepci formulovala na XIII. sjezdu, k této koncepci bychom se měli vyjádřit i přihlásit.

Při široce koncipovaném pojetí svobody vyplyne diametrálně rozdílná podoba této otázky v různých společenských systémech a s tím se rozchází text. Je třeba ukázat závislost a míru svobod na principech a cílech společnosti. Konec konců svoboda není nic absolutního, společnost, která by se skládala třeba jen ze dvou lidí, už sebou ponese určité omezení svobody. V tom směru bychom neměli vyvolávat iluze, spíš je rozptylovat. Také v oblasti duchovní tvorby nemůže jít například o svobodu tendencí, které sebou nesou nesvobodu pro člověka. Tyto věci by měly být v dokumentu vyjádřeny přesně.....

Otázka humanismu se zdá také svou bezbřehou, širokou formulací být formulována odtrženě od faktu, že humanismus je nejen abstraktní požadavek, ale především konkrétní činnost, společenská činnost a že je uskutečnitelný jen ve společenských rozměrech. Bez toho bychom správnou formulaci této otázky nenašli.

Na str. 7 se hovoří proti vulgarizujícímu ztotožňování ideologie s literaturou, to je správné. V dokumentu se říká, že dnes se nikdo neodvažuje tohleto veřejně hájit, ale je třeba také ukázat druhou stránku. Považuji za neméně vulgarizující názory, které popírají jakýkoli ideologický aspekt literatury a umění. A takové pojetí se dnes někteří lidé hájit naopak velmi odvažují. Proto tyto věci je třeba uvést do skutečné aktuálnosti a do skutečnosti odpovídajících proporcí.

Soudruh K l a d i v a

Stanovisko ÚV SSS k některým otázkám čs. literatury se vyznačuje pozitivní snahou začlenit literaturu do kontextu celé

naší kultury a do dějin českého a slovenského národa vůbec. Mám však za to, že tato snaha by měla mít mnohem konkrétnější výraz a měla by zároveň respektovat naprosto jasné světonázorové zaměření, jakož i třídní a sociální zakotvení základních východisek a pojmů. Přirozeně, že toto všechno musíme formulovat nefrázovitě a jasně, to znamená tak, aby nám spisovatelé rozuměli a pochopili smysl naší kulturní politiky v minulosti i v současné době. V předloženém dokumentu zjišťujeme, že úsilí postihnout historickou kontinuitu vykazuje četné mezery.... Jedná se o postižení progresivních a revolučních názorů a směrů v naší literatuře. Nelze se proto vyhýbat složitým názorovým bojům dvacátých a třicátých let, bojům, jež vedli pokrokoví a revoluční spisovatelé proti fašismu (agrofašismu, klerofašismu a nacismu atp.), je nutno ukázat jejich zápasy v širokých historických souvislostech, neboť jen tak pochopíme složitost tohoto období, nutnost toho či onoho konkrétního postupu KSČ a i smysl její kulturní politiky. Mohl bych uvést, že například na str. 6 a 7 se nerespektuje konkrétní historický přístup, což znemožňuje i náležitou diferenciaci mezi spisovatelem a zapomíná se na "ideový dosah" děl J. Zahradníčka, J. Durycha a J. Demla a jiných. Opomíjí se i úloha některých časopisů, jako byl například katolický "Řád". Opomenutí těchto faktů vede ke zkreslení minulosti, k retušování záporných stránek činnosti řady spisovatelů, myšlenkových proudů, což je zvláště nápadné, když tento postup srovnáváme s výrazně kritickým přístupem ke kulturní politice KSČ. To se ostatně projevilo i v řadě nedávných diskusí.

Na str. 6 se píše o tom, že předmnichovská republika byla "státem s vysokou mírou demokracie a demokratických svobod". Zapomíná se však na to, čím to byla zásluha. Jen díky velkým demokratickým tradicím, tradicím revolučního dělnického hnutí a politice KSČ se vyvíjela ČSR jako demokratický stát. Je třeba se v tomto smyslu zcela jednoznačně přihlásit k této základní sociální síle, která byla a je nositelkou sociálního, důsledně

humanistického programu. Pojmy humanismus a svoboda nejsou jen nějakými pojmy an sich, vždy měly spojitost s bojem tříd a od minulého století souvisely s historickou úlohou dělnické třídy, k níž se ve 20. a 30. letech u nás přimykaly i pracující vrstvy nedělnické, které viděly v KSČ a SSSR záruku naší národní svobody a existence.

Návrh ÚV SSS je nesen v duchu maximální tolerance k názorům a směrům, nelze však zapomínat na nebezpečí bezbřehého liberalismu, proti kterému například na I. sjezdu spisovatelů v červnu 1946 vystoupil i Eduard Beneš, kterého asi těžko lze označit za dogmatika.

Nelze také vulgárně ztotožňovat kulturu a ideologii, ale zároveň není možno kulturu a ideologii absolutně odtrhovat, jak se to v dokumentu děje...

Čekal jsem, že návrh přinese nová myšlenková, teoretická marxistická východiska, že dá odpovědi na nové otázky a bude hledat nová řešení. Obecně demokratická hesla, která jsou proklamována, nepomohou - neboť - a to je dnes hlavní věcí - je potřeba marxistické analýzy a syntézy na všech úsecích naší práce. Nelze chápat svobodu jen jako svobodu ve vztahu k umělecké tvorbě, svobodu slova, ale v mnohem širších společenských souvislostech....

Správná snaha nereglementovat kulturu má však ještě jednu důležitou stránku, na kterou se často zapomíná a která vyžaduje, aby byla respektována základní světonázorová východiska, což je podle mého názoru prvořadou povinností komunistů před IV. sjezdem spisovatelů. Přirozeně, že tomu musí předcházet konfrontace jednotlivých hledisek, při níž nakonec dojde ke sjednocení názorů na hlavní koncepční problémy. Musíme se dohodnout jako komunisté, abychom mohli vystupovat přesvědčivě a ofenzívně.

Soudruh N o v ý

Soudruh Jariš říkal, že ve Svazu spisovatelů nejsou jenom komunisté, ale že jsou tam i nekomunisté. Základní trabl není v tom, že jsou ve Svazu nekomunisté, nýbrž v tom, že my komunisté se nemůžeme dohodnout mezi sebou. Tragédie je v tom, že komunisté mlčí. To je zásadní otázka. V tomto postoji se projevuje snaha vyhnout se nevyhnutelným střetům. Je zde snaha nehájit principiální postuláty. Zdá se mi, že není správné nebyť ani rybou, ani rakem. Je iluze, jestli soudruzi budou toho názoru, že je možno vytvořit nějaký široký klobouk a schovat se pod něj. Snaha proplout se mi zdá z hlediska Svazu kapitulantská.

Jak chceme připravovat sjezd a jaká chceme zaujmout stanoviska k našim dokumentům. Jak to vypadá, budeme asi pokračovat v diskusi, až se vystřídají všichni členové ideologické komise? A co bude dál? Na tuto otázku nemůže nikdo odpovědět.

Soudruh S l a v í k

Chci vyjádřit některé poznámky ke stanovisku k problémům literatury, k podmínkám, ve kterých tvoří a které na ni působí. Chápu toto stanovisko jako úvodní slovo do diskuse na sjezdu spisovatelů....

Nechtěl bych odbýt stanovisko prostým označováním o ideové nejasnosti. Bylo by také zjednodušováním mluvit o úvodním slovu, které se hlásí k velkému Říjnu, k socialismu a jako o dokumentu, v němž marxistická frazeologie je jen rouškou. Je nutné se ale snažit marxisticky se podívat na konkrétní problémy a otázky, které skutečně vytyčuje při vědomí toho, že úvodní slovo je určeno celé spisovatelské obci shromážděné na sjezdu....

Za prvé - jestli nestojí za to, více se zamyslet nad tím, co prožíváme, jaký je pohyb naší společnosti, za to, aby

strana postupně, ale důsledně překonala to, co nazýváme kult osobnosti. Zda nejsou vytvořeny a obnoveny socialistické hodnoty, za které bychom se měli plně postavit. Což není potřeba vyjádřit svůj poměr k reálné síle humanismu a svobody v našich podmínkách, kterou je strana?

Nejde jenom o současnost. Myslím, že by bylo správné dopracovat úlohu strany v období první republiky. S tím, co řekl s. Rosenbaum, vřele souhlasím. Nelze chápat určitý stupeň demokracie bez boje dělnické třídy. Dovolte mi také říci, že jsem v materiálech nenašel slovo o ruské a sovětské literatuře ve vhodných souvislostech,

Za druhé - myslím, že skutečné hodnoty humanismu a svobody je třeba vidět nejen v našich podmínkách, ale v dnešním reálném světě, kdy neprobíhá jen myšlenkový, ale zcela jiný i velmi krvavý zápas nejen za ideál těchto hodnot, ale také za snesitelnější lidský úděl. Jsem toho názoru, že na socialismus je nutné brát jeho vlastní, vysoká měřítko, ale což není mnoha skutky jasné, na které straně tato země stojí, co skutečně, byť často s těžkostmi a překážkami dělá pro reálný humanismus, reálnou svobodu? Co jsem dosud říkal, platí celkově.

Soudruh H e n d r y c h

Mohli bychom se pokusit o závěr k problematice. Chtěl bych říci, že jste museli očekávat z naší strany, ze strany ideologické komise, diskusi takovou, jaká byla. Byly nastoleny otázky politické a ideologické a k těmto otázkám musíme zaujmout stanovisko. Od toho tu jsme. Dokonce se jmenujeme ideologická komise ústředního výboru.

Chtěl bych říci, že diskuse o těchto otázkách nejsou nové, je to pokračování diskusí, které byly mnohokrát vedeny i v souvislosti s konkrétními otázkami, například týkajícími se Lite-

rárních novin atd. Vždycky šlo o politické a ideologické otázky. V otázkách estetických, ryze literárních apod. jsme se nikdy nestřetávali, tam nedocházelo k velkým dialogům. Vždycky šlo o problémy politiky a ideologie. Pravděpodobně na poslední článek Literárních novin týkající se Lenina a Gramsciho odpoví příslušní soudruzi filosofové v Rudém právu apod. Stanovisko vyjádřené tam s. Sochorem nepovažujeme za správné. Nesmíte se divit, že se polemika vede a že musíme nesprávné názory vyvracet a ukazovat správnou cestu. Na to máme právo a je to dokonce naší povinností jako komunistů.

To byl také smysl diskuse, kterou jsme dneska vedli. Nechci se vracet k tomu, co tu bylo řečeno, ztotožňuji se s tím.

Chtěl bych jenom podtrhnout tři věci. Jsem pro to, abyste dokument přepracovali, abyste jako komunisté vzali naše připomínky v úvahu. Složení naší komise je poměrně široké a slyšíte jednomyslný názor vyjádřený z různých hledisek. Nechtějte, aby potom vaše stanovisko, když by bylo publikováno v dosavadní podobě, abychom museli k němu zaujmout stanovisko jako strana veřejně, a to bychom museli. Proto vám říkáme, že je třeba v těch a v těch směrech věci dopracovat. Nelze přece obejít základní rozpor ve světě. Musíme zkoumat vliv tohoto základního třídního rozporu na vnitřní poměry u nás. I v teorii a praxi se často vliv základního rozporu ve světě odtrhává od naší vnitřní situace, jako by nebylo tohoto třídního velkého protikladu a jeho vlivu. To zkresluje i pohled na takové pojmy, jako je humanismus, svoboda, demokracie atd. Otázky ideového boje nemůžeme obejít. Nepřipustit nějakou bezprincipiálnost v těchto otázkách. Když připustíme bezprincipiálnost, aby váš dokument vyhovoval všem, jenom můžete prohrát. Nejsem pro nějaká jednostranná a zjednodušená stanoviska, ale v principech ustupovat nemůžeme. V tom smyslu by bylo třeba nad dokumentem dál pracovat. Je možné se opřít daleko více o dokumenty strany, o rezduci sjezdu ke kultuře, o plénum ÚV v únoru. Musíme seskupovat spisovatele, musíme vytvářet jednotu. Já vím,

že se to do sjezdu a ještě dlouho po sjezdu plně nepodaří, že to bude delší proces. Jediná platforma, na které můžeme stát spolu s naším lidem, spolu se stranou, je platforma socialismu. Souhlasím, jak je to formulováno ve stanovách, nejsem pro to jít na základnu Svazu jako zájmové organizace, kde by ideové věci byly vedlejší. To, co se říká ve stanovách o socialistickém základu Svazu, je správné. A na této platformě seskupit spisovatele. Je otázka, jaký má být Svaz. Z literatury samozřejmě nemůžeme vyloučit nekomunisty, lidi jiného smýšlení. To ale neznamená, abychom modelovali Svaz jako bezprincipiální organizaci, která by nevyjadřovala socialistické zásady.

Nikdo se také nemůže zlobit, když strana řekne, který proud v literatuře favorizuje, který je jí a lidem nejbližší. Nikdo se nesmí také zlobit, když kritizujeme nesprávné jevy v literatuře z ideových hledisek. My se nemůžeme této povinnosti zříci. To je odpovědnost komunistů. V literatuře se tyto vztahy formují tak, aby vycházela - tak jako to vlastně existuje - i nekomunistická literatura, třeba literatura vycházející z idealistických názorů, ovšem taková, která nepřekračuje hranice socialismu, který spolubudují různí lidé. Antikomunistické práce ale nevydáváme a vydávat nebudeme, ať si říká, kdo chce, co chce. Vládneme v tomto státě jako strana, jako třída, jako komunisté. O tom nebudeme diskutovat. Náš cíl je všechny poctivé lidi získat pro socialistické stanovisko, i když jde třeba o člověka s idealistickým názorem na svět.

Dopracovat myšlenky, o kterých se mluvilo na plénu ÚV, co je obsahem socialistické jednoty naší společnosti. Jestliže má mít Svaz myšlenku socialistické jednoty na svém štítě, je třeba tuto otázku dotvořit.

Jak jsme to řekli na únorovém plénu: jsme za diferenciaci v umění, v literatuře. To ovšem nemůže vést k ideovým diferencím v základních otázkách. O těchto věcech se dá mluvit na konkrétních příkladech. To, co tady odznělo, se týká hlavně toho, jak

dopracovat dokumenty, přepracovat je, jak je dotvořit. Taková jedna myšlenka, která tady byla a kterou doporučuji, abyste se s ní vyrovnali, je zaujmout ideové stanovisko k české a slovenské literatuře a vytyčení programových směrů jejího socialistického rozvoje. To se dá přece v zásadních rysech říci. I když široký pozitivní program socialistické koncepce naší literatury není už možné vypracovat do sjezdu.

My jsme o těchto věcech uvažovali a myslím, že by bylo správné otevřít v tomto ohledu další perspektivu. Vy máte ve stanovách možnost konference. Je nutno dát si programové cíle a pracovat v jejich duchu. Do jednoho, do dvou let svolat konferenci a do té doby vypracovat koncepci socialistické literatury a na tom základě tvořit jednotu.

Za druhé, vycházet z marxisticko-ideových hledisek i pokud jde o Svaz, počítat i nadále s ním jako socialistickou institucí. Nezastřít jeho ideový základ. Pokud jde o sám průběh sjezdu, myslím, že určité přípravné práce dělat za spoluúčasti ideologického oddělení a komise.

To hlavní je odpovědnost komunistů-spisovatelů za pozitivní výsledky sjezdu, aby oni určili jeho bezprostřední cíle, otázky literatury a jejího společenského postavení. Fakt je, že jsou určité skupiny nebo proudy, které chtějí sjezdu použít jako půdy k formování politické opozice. My jim asi nemůžeme zabránit ve vystoupení na sjezdu. Jde ale o to, aby se zformovali komunisté a pádně na tyto věci odpověděli. Já to nebezpečí nechci přeceňovat. Tak velký společenský dosah to nebude mít. Chci ale na tyto věci upozornit. Takové tendence tady jsou a příprava v těchto směrech se děje.

To jsem chtěl říci docela upřímně, aby bylo i v této věci jasno. Jinak by bylo správné, abychom přijali takovéto závěry:

a) Aby skupina soudruhů z ideologické komise co nejrychleji během několika dnů na základě diskuse zpracovala stanovisko ideologické komise.

42

b) Doporučuji, aby soudruzi - členové předsednictva Svazu provedli úpravy podkladových materiálů. Bylo by správné, aby s. Procházka jako předseda stranické skupiny informoval o jednání naší komise stranickou skupinu ÚV Svazu. Aby byl zabezpečen naprosto jednotný postup při prosazování závěrů.

Pokud jde o ideologickou komisi, doporučuji, abychom ještě před sjezdem svolali aktivity spisovatelů v Praze, v Brně a v Ostravě, kde by členové ideologické komise ve spolupráci s komunisty ve Svazu objasnili naše stanovisko ke sjezdu.

Pokud jde o Slovensko, aby soudruzi Biľak, Pecho a Chňoupek informovali stranickou skupinu konference.

Jestli ideologická komise souhlasí, pokud jde o sjezd, myslím, aby se koncem června konal. Jakmile bychom postavili otázku, jestli ano nebo ne, zase by se točily věci jen kolem data sjezdu a základní otázky by zůstaly mimo.

Chtěl bych znovu apelovat na stranickou odpovědnost vás, komunistů, abyste působili k tomu, aby sjezd pomohl dále rozpracovat linii strany v oblasti kultury a umění.

Řekli jsme své stanovisko otevřeně a striktně, ale je to pro dobro literatury.

Výňatky z názorů některých spisovatelů.

a/ Z diskusních vystoupení soudruha Jana Procházky na stranické skupině ústředního výboru Svazu spisovatelů dne 30. 3. 1967

.... Měli bychom dojít k podstatě diskuse, tj. k tomu, zda v tom, jak připravujeme sjezd, nepokračují všechny nenormálnosti, které byly v uplynulých letech. Vývoj pokračoval, ten čas je nezdělitelně za námi a my zůstáváme ve své praktické činnosti pořád stejní. Myslím, že v tom je základní paradox. Vůči stanovisku nemám žádné připomínky, zdá se mi to velmi dobré a zajímavé, ale přesto se domnívám, že celá příprava sjezdu je v podstatě naprostým vyslovením nedůvěry spisovatelům a Svazu spisovatelů, jestliže je obava, co bude na sjezdu. Ať je tam, co tam je! Přece jsou to odpovědní a dospělí lidé, ať řeknou, co si myslí, ať je tam zformulováno usnesení, ať je tam napsána rezoluce, ať má každý pocit jakési svobody a ať tam řekne, co si myslí a ať má pocit, že za ním nestojí čtyři policajti! Nepřetržitě jsou tu ozvěny a ohlasy padesátých let, byť v rukavičkách a byť v jiné formě. To se budeme dohadovat o slovech, půjde to do ideologické komise, kde nám dokáží, že v řadě pasáží jsme imbecilní a v řadě pasáží politicky nevyspělí, že se to má přepracovat, sjezd se odloží a my v té hře hrajeme šašky. Nezlobte se, že jsem se rozčilil, ale musím to tak říci, že přede mnou to velmi jemně a inteligentně řekl Blažek a Tatarka. To jsou velmi vážné věci, které říká Tatarka o vztahu našeho stanoviska k situaci v národě. Jsou u nás lidé dnes šťastní? Co si myslí náš člověk o celém státě, co si myslí o nás, co si myslí o tom, kam jdeme a co děláme? Nemůžeme přece dělat, že se nás to netýká. My o tom na sjezdu budeme mluvit každý za sebe, ale tady máme připravovat sjezd jako organizace. Z toho hlediska bychom se měli dostat k meritům věci. Děje se tu řada věcí. Nevydává se řada knih, nerealizují se některé filmové scénáře, cenzura se stává tužší, místo aby byla liberálnější, a my se dohadujeme, jako kdyby se v této zemi nic nedělo. Je to jenom hlas do diskuse. Byl bych rád, kdybychom

se k těmto základním věcem, které se týkají nás všech a naší společnosti, dostali. Jako ÚV jsme své poslání absolutně nesplnili. V minulém období jsme prohráli všechno, co jsme mohli. Byla i změna ve vedení Svazu. Vezměte celou historii Literárních novin mezi sjezdy. Vždyť je to debakl za debaklem, vypadáme jako nepracovití, jako líní a nezodpovědní, ale to není pravda. Podstata věci je přece někde jinde. Zažili jsme řadu schůzí a velmi vzrušených gest, při kterých jsme přicházeli takřka o nervy, kdy s. Auersperg s námi mluvil. Soudruh Auersperg tam není, je tam jiný soudruh, ten tam zase možná za dva roky nebude, ale o nervy přijdeme my všichni, protože my jsme pořád stejní

... Chtěl bych jenom vysvětlit, aby to nevypadalo, že s. Špitzer se nějak ujal moci ve Svazu spisovatelů a nyní za celou tu obrovskou práci mu tady jenom spíláme. Když bylo brněnské zasedání stranické skupiny, tak jistě všichni víte, jaká byla situace ve Svazu spisovatelů. Do Brna jel Pavel Hanuš jako člověk, který se má stát člověkem, který bude připravovat Svaz na sjezd. Byl o tom přesvědčen a zdálo se, že to je interně dohodnuto, teprve v Brně samém se celá tato věc radikálně změnila, protože mně i řadě jiných lidí opravdu připadalo naprosto nemyslitelné, aby naši organizaci do sjezdu vedl Pavel Hanuš, bez ohledu na to, že ho mám celkem rád, ale prostě se mi to zdálo nemožné. Z tohoto hlediska jsme začali během stranické skupiny v Brně vést určitá jednání, aby sjezd připravoval Špitzer a Ptáčník. Soudruh Auersperg s tím vyslovil souhlas. Říkám to naprosto otevřeně: na základě kompromisu, že jsme stáhli z pořadu bod o Literárních novinách, jak si všichni pamatujete. Tento kompromis, se kterým jsme všichni souhlasili, i s. Jungmann a s. Šotola, byl uzavřen a měli jsme pocit, že jsme všichni vykonali kus dobré práce. Zdá se tedy, že nikoliv a že tedy nyní se objevilo, že jako by s. Špitzer se někam tlačil. Soudruha Špitzera jsme hodinu přemlouvali, aby to byl ochoten vzít, vznikla z toho fantastická komplikace v první řadě s. Auerspergovi, což musím říci, aby bylo pravdě učiněno zadost. S. Auersperg si to dost tvrdě odnesl, že souhlasil se

s. Špitzerem. Mluvil jsem s řadou slovenských soudruhů na zasedání ÚV, kde mně říkali: to jste nám to tam krásně zavařili v Brně, my máme příkaz, abychom Špitzera v Bratislavě hlídali a vy ho zvolíte do vedení Svazu. Prostě zdálo se, že to nebylo příliš jednoduché ani pro ideologické oddělení. To říkám, aby bylo opravdu jasno. Oni z toho měli velké problémy, z tohoto kompromisu. Myslím, že s. Špitzer a Ptáčník se opravdu snažili o to, aby vůbec tento sjezd byl možný, aby se mohl uskutečnit. My jsme skutečně všichni věděli, že tyto materiály jsou propustkou ke sjezdu. Už nyní se intenzívně šušká, že sjezd bude nejdříve na podzim, což nemusí být zaručené zprávy, ale slyšel jsem to asi z 10 míst a mám pocit, že něco na tom bude, že nejde jenom o tyto materiály

... Myslím, že po dnešní schůzi by skupina soudruhů mohla velmi celkem v krátké době a termínech dopracovat a dodělat tyto materiály tak, abychom byli schopni je předložit ideologické komisi, aby zdržení těchto materiálů nebylo příčinou odsunu termínu našeho sjezdu spisovatelů. To se mi zdá základní. Tento formalismus není schopen nikterak ovlivnit náš sjezd. O tom jsem hluboce přesvědčen. Sjezd půjde svou cestou a lidé tam budou říkat to, co tam chtějí říci, bez ohledu na to, zda si před tím přečtou čtvrt nebo půl kila nějakého materiálu. To víme všichni a zastírali bychom si pravý stav věcí, kdybychom to neřekli ...

Nejdůležitější ze všeho je, abychom tu přijali naprosto jasný a závazný požadavek, že chceme, aby se sjezd odbýval v původně stanoveném termínu, tzn. v termínu, který jsme měli na mysli, v termínu jarním a nikoli podzimním. A že na tom podle stanov Svazu spisovatelů trváme jako ústřední výbor. O této věci bychom se měli dohodnout a myslím, že se o tom můžeme dohodnout poměrně velmi rychle.

Mám pocit, že právě na sjezdu může být krásné, čím méně bude připraven. I stranický sjezd bych si přál tak, aby tam nebyli jenom lidé připravení, ale říkali, co si stranické hnutí myslí. Samozřejmě, to se nás netýká, to my nemůžeme tady posuzovat a já se za to

omlouvám, ale náš sjezd bychom snad mohli udělat tak, že se sejdou spisovatelé z této země a budou říkat to, co si myslí, a z toho se nějak dostaneme kupředu.

b/ Jan Procházka v časopisu "Plamen"

Sjezd by se měl především zabývat vztahem literatury ke společnosti. A naopak. A vztahem společnosti k občanu. Možná by se měl na chvíli pozastavit i nad tím, jsme-li teď v tomto dějinném okamžiku šťastni. Nejsme-li, tedy proč asi? A vůbec by se na sjezdu mělo mluvit o tom, o čem se v národě mluví, a nemělo by se, pokud možno, mluvit o tom, o čem se jalově mluví na tak mnohých sjezdech.

c/ Václav Havel v časopise "Plamen"

Myslím, že přínos dvou předchozích sjezdů se omezil především na sféru "obecně deklarativní", totiž na pathos myšlenek vyslovených v některých diskusních příspěvcích. Takový přínos je sice z hlediska okamžité situace atraktivní, je však nutně prchavý, protože jen jakási "atmosférická": vyslovené myšlenky vytvářejí jistou atmosféru, která dává pocit větší volnosti a která může zkrze tento pocit ovlivnit i určitá konkrétní rozhodnutí, následující bezprostředně po sjezdu. Tato atmosféra však může velmi brzo vyprchat nebo být vystřídána atmosférou novou, která její výdobytky zase popře. (Příklad: Z atmosféry 2. sjezdu vznikl Květen, který však byl záhy zrušen. Z atmosféry 3. sjezdu vznikla Tvář, která však byla záhy zrušena.) Trvalé záruky normalizace poměrů a pozitivního pohybu nejsou tedy bohužel záležitostí atmosféry, ale konkrétních a promyšlených opatření. Zdá se mi proto, že nadcházející sjezd by se měl z těchto zkušeností poučit. Svaz by se při něm neměl tentokrát tolik zaměřovat na sféru "atmosférickou", tj. na sféru obecných proklamací a osobních konfesí, ale spíše by mu mělo jít - konečně už - o sféru praktickou: jeho jádrem by mělo být přijetí takových konkrétních opatření, která by mohla natrvalo zajišťovat zdravější situaci. Rozprava o takových věcných

44

problémech nebude sice tak atraktivní a národu nepřinese v posjezdových LN tak tučné "sousto", zato by však mohla připravit konkrétní podmínky k tomu, aby byl národ v budoucích letech "krmen" lepší a rozmanitější literaturou. O jaké praktické problémy tu konkrétně běží? Budu jmenovat jen některé - jen námatkově - a jen ve formě otázek: Jak hodlá Svaz řešit problém zkosnatělé koncepce a struktury svého tisku? Totiž: jak má zajistit, aby mohly volně vznikat a zanikat různě vyhraněné literární časopisy, jak si to žádá přirozená dynamika literatury a jak je to normální ve zdravých kulturních podmínkách. Jak má Svaz skoncovat s monopolně direktivním principem současné nakladatelské činnosti. Totiž: zda hodlá obecnou tezi o diferenciaci promítnout do oblasti publikačních možností - když už ne ve formě palety různě vyhraněných nakladatelství, tak aspoň např. ve formě různě vyhraněných pracovních skupin v rámci jediného nakladatelství (podle modelu tvůrčích skupin v Čs. filmu)? A dále: jak chce Svaz vytvořit legální možnost volného vznikání a práce uměleckých skupin? Jak má dosáhnout větší operativnosti a demokratičnosti svých orgánů, resp. jak se chce vyrovnat se svou nesmyslně složitou a zbyrokratizovanou strukturou? Atd., atd., atd. Myslím, že dnes - po selhání tolika "všeobecně pozitivních" proklamací - může být mírou progresivity a smysluplnosti spisovatelského sjezdu pouze míra konkrétnosti a důkladnosti, s níž bude řešit tyto praktické problémy podmínek literatury.

Je celkem evidentní, že pořádat sjezd spisovatelů k vůli tomu, aby všeobecně konstatoval diferenciaci literatury, by nemělo žádný smysl - nezdá se mi však, že by o moc smysluplnější bylo pořádat ho proto, aby "hodnotil reálný stav a výsledky tvorby": sjezd není literární kritik a žádat od něho, aby se vžil do této úlohy, znamenalo by dokonce diferenciaci literatury popírat: jedině tam, kde píší všichni stejně a myslí si všichni totéž, může být literární hodnocení záležitostí kolektivu - a hlasovat o hodnotě je prokazatelný nesmysl. (Možná

namítnete, že na sjezdu mohou mluvit o literatuře i jednotlivci sami za sebe, ale pak vzniká otázka, zda to není poněkud neekonomický způsob, jak dávat různým názorům publicitu: z těch desítek tisíc, co takový sjezd stojí, by mohla být celý rok dotována jedna literárně kritická revue.) Myslím, že jediné, co sjezd může - pokud jde o diferenciaci literatury - udělat, je zajistit jí praktické realizační možnosti. Což je navíc něco, co může udělat pro změnu jediné sjezd: takový čin může být dnes totiž pouze produktem instituce - je mimo možnosti i toho nejvlivnějšího kritika, ba vůbec mimo možnosti jakékoli jednotlivé osoby.

d/ Ivan Klíma v "Literárních novinách"

Spisovatelská organizace může posloužit literatuře desítkami akcí: od pořádání sympózií, obstarávání stipendijních pobytů v cizině až po starost o čistě hmotné záležitosti spisovatelů. Jeden úkol je však vzhledem ke své bytostné důležitosti nadřazen všem ostatním: musí zajišťovat prostor pro všechnu tvorbu. Tento prostor není samozřejmostí na většině míst v prostoru ani v čase, spíše naopak bývá (podle zeměpisné polohy tu větší tu menší) výjimkou. Moc se málokdy miluje s tvorbou. Ústavně tvorba ani neusiluje o její lásku, přeje si jenom právo na existenci.

Význam pro veřejnost, nepočítám-li občasný protest proti věznění či pronásledování kulturního činitele (bohužel ne ve všech případech odesílaný se stejnou rozhodností), může tkvět snad jediné v úrovni demokracie, které při řízení svých záležitostí Svaz dosáhne. Jsem přesvědčen, že i v naší společnosti je úroveň demokracie aspoň do jisté míry dána úrovni demokracie v jednotlivých institucích a organizacích. Na druhé straně úroveň demokracie v kterékoliv dílčí organizaci se může jen stěží zcela vymknout celkové úrovni demokratických práv, svobod a metod řízení platných v celé společnosti. Byl bych rád, kdyby spisovatelská organizace se stala z tohoto hlediska kladným a příkladným činitelem v naší společnosti. (Zatím ke skutečně demokratickému životu udělala sotva nepatrný krůček.)

49

Byl jsem a dosud jsem členem několika organizací. Nikdy jsem se nezabavil pocitu, že tyto organizace (i když mně poskytnou čtrnáctidenní rekreaci anebo pozvou na výroční schůzi, kde zvolím jednoho bezmocného delegáta) nejsou příliš ochotny dbát o mé zájmy a ještě méně se zajímají o mé názory. Spíše ode mne požadují souhlas se sebou a se svým dosavadním způsobem existence. Svaz je jediná organizace, kde mám, pokud poměry připouštějí, pocit právě opačný.

Sjezd spisovatelů není místem pro řešení literárních sporů a estetických koncepcí. (Ty budou vznikat nezávisle na všech sjezdech)....

Mohu vyjmenovat jen několik témat a problémů, které považuju-
jí za závažné. Je to zmíněný již problém prostoru pro literaturu. Otázka principu tzv. řízení literatury, který je stále ještě chápán (více v praxi než v teorii) jako poručníkování úředníků a který (více v praxi než v teorii) traktuje i umělce, jejichž duchovní poselství je uznáváno v celém kulturním světě, jako ne plně svéprávné občany, kteří potřebují čas od času být napomenuti a osvíceni úředním rozumem (neuznávaným nikde kromě svého úředně vymezeného působíště). Vážného zájmu si podle mého názoru zaslouží rozpor mezi samozřejmým právem umění na vlastní rozvoj a konzervativním vkusem a konvencemi kulturně zaostalejší části publika, mezi stále narůstající složitostí aspoň jisté části literatury a mezi stále klesající schopností velké části publika složitost jejího vývoje sledovat a tedy přijímat a vnímat. Myslím, že to jsou zásadní otázky vývoje umění všude ve světě a sjezd je ovšem nemůže vyřešit, ale měl by požadovat, aby byly vědecky zkoumány, aby z oblasti posuzování a vnímání kultury vymizela tak častá libovůle anebo dokonce agresivní snaha intervenovat (dožadující se v občasných čtenářských dopisech, schůzovních rezolucích anebo dokonce i parlamentních interpelacích karabáče na nezdárné umění), snaha, která nejenže nic nevyřeší, ale může znovu vážně poškodit rozvoj kultury.

A konečně, co znamená kultura pro náš národ? Snad by bylo užitečné, kdyby sjezd se zamyslel i nad tím. Po tolika letech, kdy různí odkrytí i skrytí misomusové blahovolně připouštěli hodnou kulturu a se stále zdviženým prstem byli připraveni volat ji k odpovědnosti za všechny možné hříchy, které ani nemohla spáchat, by bylo užitečné připomenout, že malý národ snad může přežít lecjaké pády, ale nikdy pád vlastní kultury.

x x x

K bodu 7

2268/20.

(K příloze IV/c)

e/ Odpovědi s. J. Procházky v předsjezdové anketě Literárních novin (neuveřejněno)

Zeptali jsme se před sjezdem:

1. Jaký význam by mohla mít podle Vašeho názoru spisovatelská organizace pro literaturu a pro veřejnost?
2. Jaký význam má nebo by mohla mít pro Vás osobně jako tvůrce i občana?
3. K jakým problémům by se měla soustředit podle Vašeho názoru pozornost sjezdové diskuse?

Jan Procházka

1. Jakákoli organizace může sloužit literatuře jenom zvnějšku. I v kolektivním světě je spisovatel se svým dílem vždycky sám, jenom někdy se mu zdá, že není sám. Ale Svaz je jednou z těch významných sil v našem životě, které sveřepě usilují o ústup ledovců. Dbá - pokud může - aby se změny daly k lepšímu a nikoliv k horšímu. Aby napsané knihy vycházely a netrouchnivěly v šuplatech. Aby spisovatelé nebyli šikanováni. Řada činitelů k této činnosti, vzdor svým pokrokovým názorům, neustále inklinuje. Mnozí se dokonce domnívají, že si lze podřídit kličkováním a chytračením i neposlušné myšlenky. Je to pochopitelně směšná snaha. Síla Svazu samozřejmě nespočíná jenom v tom, co je v jeho slabých silách. Jeho síla je morální. Vzdor tomu, že i Svaz, jako celá naše společnost, svou morálku teprve hledá.

Ve veřejnosti představuje Svaz prostřednictvím svého tisku, svých institucí, především a hlavně prostřednictvím svých členů poněkud jiný odstín všeobecně proklamovaných názorů. Někdy se říká, že představuje opoziční názory, ale je to křiklavá nadsázka. Ramena nás všech tíží gravitace. Ať už ji uznáváme anebo rozhořčeně odmítáme. Pokud v činnosti Svazu čas od času, desetkrát za rok nastávají katastrofální situace, je to přirozené: moc i dnes dává přednost posluš-

nosti před pochybnostmi, a pokud není úplně bezmocná, vždycky se snaží současně vyvozovat i závěry ...

2. Spisovatelská organizace dává spisovateli pocit trochu větší jistoty. Nejenom jako tvůrci, ale i jako občanu. Bývalo krásným zvykem, že se spolu se scestnými názory vyvraceli i jejich nositelé. Dodnes se mi zdá, že nejprinciálnější mezi námi jsou právě idioti. A vlivem našeho mírného zeměpisného pásma i jich bohužel se týká poměrná dlouhověkost. Asi ještě dlouho budeme Svaz potřebovat. Povšiml jsem si, že kdykoli se říkalo: nějak bylo, nějak bude, bylo hůř. Jsem tedy spíš pro aktivní postoj. I uprostřed zemětřesení. Aby člověk pro to, co chce, aby bylo, něco vlastníma rukama i vlastní hlavou udělal.

3. Na rozdíl od jiných sjezdových zasedání by se mělo mluvit o tom, co mnohé skutečně zajímá, a nikoliv o tom, co už dávno nikoho nezajímá. Nejedná se pochopitelně ani zdaleka jenom o literaturu, Svaz spisovatelů je ideová organizace, sjezdové rokování se nutně musí zabývat i kulturní politikou a samozřejmě i politikou. Neboť i spisovatelé jsou plnoprávní občané země. Asi se bude mluvit nejenom o tom, co je, ale i o tom, co bylo. Aby toho v budoucnosti bylo co nejméně. Mluvíme neustále o odstraňování chyb, nevyslovujeme, že také existuje odpovědnost za chyby. A nikoliv jenom nepřímá. Je to dlouholeté matení pojmů. Jestliže nás řidič autobusu na dvacetikilometrovém úseku silnice nejdříve třikrát svrhne do levého pankejtů a pak se zapřísáhá, že napříště nás vyklopí už jenom do pravého, je nejlepší dát mu jiný druh zaměstnání, odpovídající jeho inteligenci i schopnostem. To jsem uvedl ovšem jenom jako příklad. A jenom na okraj. Sjezdová diskuse bude jistě mnohem zasvěcenější a bohatší i hlubší a nebude marnit čas bezvýznamnými brkotinami ...